

Cercetări arheologice întreprinse pe șantierele de construcții bucureștene

RADU CIUCEANU,
CRISTIAN BRĂCĂCESCU

În ultimii ani, orașul București a cunoscut multiple lucrări edilitar-urbane, amploarea lor afectând atât centrul Capitalei, cât și zonele din jurul acesteia. Efectuate într-un ritm alert, marile excavări au permis scoaterea la lumină a unor vestigii care demonstrează continuitatea elementului autohton pe meleagurile Bucureștilor și evoluția acestuia în cadrul societății feudale românești.¹

În materialul de față vom consemna unele constatări arheologice făcute pe câteva din șantierele bucureștene în ultimii ani.

1. ȘANTIERUL METROU — BD. GH. MAGHERU

Cu ocazia săpăturilor efectuate de către Întreprinderea Metrou București, în zilele 6—10 august 1986, pe Bd. Gh. Magheru, în dreptul blocului Patria, la intersecția cu strada Pictor Verona, au fost scoase la iveală, în axul bulevardului, două mari construcții subterane. Vestigiile se prezentau sub forma unor încăperi de cca 14×8 m, orientate pe direcția N—S, ușor deviate față de actualul traseu al modernului bulevard. În axul longitudinal al marilor încăperi se găsea o succesiune de trei stâlpi masivi din cărămidă. De o parte și de alta a acestora se aflau două bolți semicilindrice întărite în dreptul stâlpilor cu arce duble, marcând patru travee. Deschiderea arcelor era de 3,40 m, iar înălțimea în cheia de boltă de aproximativ 4 m. Cele două șiruri de bolți comunicau între ele prin arcade mai scunde, având deschiderea de aproximativ 2,50 m, corespunzătoare distanței dintre stâlpii mediani. Aceste arcade fuseseră obturate ulterior, cu excepția traveei din extremitatea nordică a construcției. Pereții încăperii purtau urme de tencuială pînă la o cotă de $\pm 1,30$ m.

Pardoseala era indicată de un decroș al zidului, lat de circa 20 cm. S-au descoperit scinduri, resturi de pardoseală pe grinzi transversale ce se rezemau pe profilul zidului. Nu s-au găsit cărămizi sau dale care să indice prezența unei pardoseli mai rezistente.

Apare surprinzător de mare adîncimea la care a fost îngropată construcția: circa 8 m față de nivelul actual (adîncimea maximă de excavare a atins o cotă de -10 m); dacă se aplică o reducere de cca 1,50 m rezultă o cotă de aproximativ 6,50 m față de nivelul de călcare în momentul construcției, fapt ce a permis conservarea acestei bolți fără umplutură sub terasamentul bulevardului, conferindu-i rezistență la presiunea traficului rutier. Construcția mai prezenta la extremitatea sudică două ziduri, unul țesut cu zidăria corpului principal și orientat aproximativ S—S—E, celălalt, din cărămidă friabilă, perpendicular

pe construcția mare. Datorită traseului de excavare și mai ales ritmului lucrărilor, nu s-au putut urmări traiectoria și funcționalitatea lor.

Materialul de construcție apare diferențiat, corespunzând utilității lui: la bolți, cărămizi de $9-10 \times 18 \times 3$ cm; în parament de $15 \times 28 \times 4$ cm; în zidul adosat spre est apare un tip de cărămidă mai mare, de $16 \times 32 \times 6$ cm. În încăperi s-au găsit fragmente ceramice din secolele XVIII-XIX, cuie, pi-roane, resturi de doage.

În concluzie, caracteristicile constructive converg către ipoteza unor pivnițe boierești cu dimensiuni ample și finisaje îngrijite, îngropate la o adâncime ce le făcea practic insensibile la variațiile de temperatură, asigurându-le totodată și un spor de securitate.

Localizarea topografică a amplasamentului a permis consultarea documentației cartografice disponibile pentru orașul București. În ordine invers cronologică, pe acest amplasament figurează:

- actualul bulevard Magheru, deschis în anul 1896;
- curțile din fața casei lui Al. Marghiloman, construită în ultimul deceniu al veacului trecut și marcată în marele plan cartografic din 1898;
- grădinile Poștei domnești, găzduită, presupunem, într-o fostă casă boierească, semnalată în planul Pappasoglu din anul 1871 și în cel al lui Borroczyn din 1852.

În planurile Ernst și Purcell, datînd de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, clădirea Poștei domnești nu apare, ceea ce duce la concluzia că a fost ridicată în primele decenii ale veacului al XIX-lea.

Întrucît pe o rază de circa 80—100 m în jur nu se aflau decît mici locuințe de mahala (planul Borroczyn) care nu puteau avea pivnițe de asemenea proporții, atribuirea propusă își păstrează valabilitatea, admițînd posibilitatea unor erori de cartare comise în unul sau altul din documentele consultate.

2. ȘANTIERUL METROU BD. ANUL 1848

Lucrările de excavare a tunelului pentru metroul bucureștean au scos la iveală pe Bulevardul Anul 1848, în dreptul magazinelor „Cocor“ și „1001 articole“, o serie de vestigii ale infrastructurilor medievale și moderne ale orașului: ziduri și bolți de cărămidă, pardoseli, pavimente, conducte de canalizare. Prin confruntarea topografiei actuale cu planul Borroczyn, zona respectivă a fost identificată cu o porțiune din Calea Moșilor — Ulița Tîrgului din Afară.

Această veche arteră bucureșteană, una din magistralele orașului medieval, pornea dintr-un unghi al pieței Sf. Anton, peste dum de Hanul Manuc. La numai cîteva zeci de metri, vechiul traseu al Căii Moșilor devia ușor spre dreapta, iar din partea opusă pornea minuscula ulicioară Babic (ulterior Pînzari), dînd către ulițele Șepcari și Borangic. Zona surprinsă în săpătură este tocmai intersecția în Y formată de Ulița Tîrgului din Afară cu str. Babic, împreună cu frontul ei estic — pivnițele primelor case, loturile 2—7 din planul de pe calea Moșilor, între piața Sf. Anton și această intersecție.

Aspectul heteroclit al materialelor de construcție, marcat de numeroasele juxtapuneri și intersecții ulterioare, este caracteristic vechii zone istorice a orașului. Cu toate acestea, se pot desprinde cîteva trăsături comune: construcțiile sînt dispuse una lîngă alta, formînd un front închis, cu parcele relativ înguste. Acest tip de structură urbană, specifică zonelor comerciale centrale, contrastează cu restul orașului în care domină gospodăriile de tip răsfirat, cu loturi mari pe care locuința era așezată în mijloc, retrasă mult de la stradă.

Ridicarea topografică din 1791 (planul Purcell) indică, în această zonă, o structură urbană oarecum diferită: casele, deși mult mai apropiate decât în restul orașului, unele chiar lipite, se desfășoară pe fronturi mai largi, avind latura lungă la stradă, nu dispusă în adâncime². Planurile — rectangulare, cu „scosuri“ care marceau axa de simetrie, sau în formă de „L“ — au dimensiuni mari, de ordinul zecilor de metri. Funcția rezidențială, cu un acut caracter de reprezentare, încă predomină asupra celei comerciale. Abia după finele veacului al XVIII-lea, clădirile de locuit ce gravitau în jurul palatului domnesc strămutat în 1775 la Curtea Nouă din Dealul Spirii (arsă și aceea în 1812) își vor redistribui loturile în fișii înguste dezvoltate în adâncime, cu un front la stradă de numai 3—4 m.

Toate cele 6 locuințe apărute în săpătură aveau pivnițe a căror adâncime oscila între 2,50 m și 4,50 m, argument suplimentar alături de parcelarea îngustă, pentru a le atribui o dublă funcționalitate — comercială la parter și de locuire la etaj. Două din pivnițe păstrează urme de pardoseală — una din lemn, cealaltă din cărămidă — și numai una (cea cu pardoseală de cărămidă) a fost tencuită în interior.

O atenție deosebită merită construcția situată chiar la intersecție, în dreptul fostei ulițe Babic (lotul 4 din plan — proprietar Luca Niculescu). În plan, suprafața ei — impunătoare față de cele din jur — acoperă echivalentul a 2—3 parcele înguste alăturate, un indiciu prețios pentru a o considera anterioară parcelării comerciale a zonei. Acest lucru este confirmat de materialul constructiv (mortar alb foarte rezistent și cărămizi de epocă, specifice secolelor XVII — XVIII), de bolțile masive cu deschiderea de peste 6 m, avînd la naștere cîte două rînduri de cărămidă, iar în cheie un singur rînd, ceea ce sugerează ipoteza identificării uneia din vechile locuințe mai avute situate în apropierea Curții Domnești.

În fața acestei case, la circa 3 m sub nivelul actual de călcare, paralel cu axul fostei artere, au apărut două canale colectoare, de secțiune ovală și de capacitate apropiate. Unul din ele, realizat din bolțari de piatră, aparține rețelei de canalizare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Al doilea, din beton, reprezintă o suplimentare (sau o înlocuire) a canalizării datînd din secolul XX.

La cca 50 de m spre sud-est, în zona fostei străzi Bazaca, excavarea fundației marelui bloc ce închide aliniamentul Bd. Anul 1848 (acum Brătianu) — Splaiul Unirii a permis observarea unei rețele de ziduri aparținînd unei succesiuni de clădiri, datate după materialul constructiv și tehnică în veacul al XIX-lea. Evacuarea unei gropi menajare a scos la iveală o piatră de altar de marmură albă bine conservată, cu dimensiunile de 1,52 × 1,02 m. Analiza izvoarelor cartografice, precum și calitatea pietrei de altar pledează pentru ipoteza apartenenței ei la fosta biserică Sf. Anton, ridicată în secolul al XVIII-lea în vechea Piață de Flori. Tot în zonă s-au descoperit birne de lemn și stîlpi de la ulița ce ducea spre Piața Mare (Piața Unirii); direcția birnelor justifică supoziția că Bazaca avea un unghi mai pronunțat către sud.

3. CIMITIRUL SF. NICOLAE-JIGNIȚĂ

Lucrările de construcții din zona Căii Văcărești, punctul cinematograful Tomis, au decopertat o parte a cimitirului Sf. Nicolae-Jigniță de pe strada cu același nume. Săpăturile executate în zonele de sud și sud-est au scos la iveală trei morminte: două de bărbați și unul de copil.

Caracteristicile solului în zona cimitirului derivă chiar din amplasarea acestuia în apropierea râului Dîmbovița, cuprinzînd depozite de pietrișuri aluvio-

nare vîrstate de lentile argiloase peste care s-a suprapus un strat de pămînt roșcat de pădure.

Stratigrafia, într-o ușoară pantă spre sud, prezintă de jos în sus un pămînt viu — la bază, argila cu pete feruginoase, apoi un sol castaniu roșcat, iar în partea superioară, un registru castaniu cenușiu cu urme arheologice. Acest strat a fost tăiat de gropile celor trei morminte amintite. Primul mormînt cercetat, îngropat ritual E—V presupunem că a aparținut unui călugăr; sub craniu s-a găsit o cărămidă cu numele și data înhumării: 1851. În inventarul celui de-al doilea mormînt se afla o monedă găurită de argint din timpul lui Murad al III-lea (1576—1595). Al treilea mormînt, răvășit de o reinhumare, a aparținut probabil unui copil. Asupra lui s-a găsit un inel de argint de mici dimensiuni.

Lucrările de șantier nu au permis o cercetare exhaustivă în zona cimitirului, a cărui existență pare a fi încetat la jumătatea veacului trecut, o dată cu refacerea bisericii Sf. Nicolae-Jigniță.

4. BD. GEORGE COȘBUC — STR. SF. ION NOU

În spatele magazinului Unirea, în zona de intersecție a Bd. G. Coșbuc cu str. Sf. Ion Nou au apărut, în timpul excavării fundațiilor noilor hale, două construcții subterane de aproximativ 3 m, realizate din cărămizi subțiri, prinse într-un mortar alburiu rezistent; hrubele orientate N—S erau compartimentate prin ziduri transversale și aveau golurile de acces și de ventilație îndreptate spre sud. Funcționalitatea pivnițelor era legată de existența unui han încă necunoscut sau a unui spațiu de depozitare aparținînd unei familii înstărite din cunoscuta mahala a lui Aga Niță. Se poate avansa ipoteza că aceste construcții ar fi aparținut caselor boierești ale lui Constantin Năsturel, căpătate în danie de la Marica Brîncoveanu, proprietăți ce se întindeau pe mari suprafețe în mahalaua Sf. Vineri.

Note

- ¹ Panait I. Panait, *Însemnări arheologice pe șantierele de construcții din București (I—II)*, în CAB, I, 1963, p. 139—170 și București, VII, București, 1969, pp. 29—39.
- ² G. D. Florescu, *Din vechiul București*, București, 1935, p. 73.

Recherches archéologiques sur les chantiers de construction de Bucarest

RÉSUMÉ

*RADU CIUCEANU,
CRISTIAN BRĂCĂŢESCU*

Lors des excavations dans les zones Piața Unirii — Piața Romană, se rattachant à la construction du métro bucarestois, on a effectué d'intéressantes observations d'ordre historique et archéologique. Les auteurs signalent la présence de caves et de fondations de bâtiments datant des XVIIIe — XIXe siècles, sur la base desquelles ils reconstituent le réseau médiéval des rues et identifient la place de certaines importantes propriétés de boyards. Autour de l'église Sf. Nicolae-Jignița on a identifié trois tombes, dont l'une est datée grâce à une monnaie ottomane („*acca*“) de l'époque du sultan Murat III (1576—1595).